

ПАХМОҚ

(Қисса ва ҳикоялар)

Езувчи Нормурод Норқобилов жониворлар ҳаётидан кўплаб қисса ва ҳикоялар яратган. Унинг «Пахмоқ» номли мазкур тўплами битта қисса ва бир нечта ҳикояни ўз ичига олган бўлиб, уларда инсоннинг жониворларга меҳрли бўлиши, уларни авайлаб-асраш зарурлиги ғояси илгари сурилади. Китобда муаллифнинг ҳайвонлар «тили» ва психологиясини яхши билиши яққол сезилиб туради.

Китобча ўрта ва катта ёшдаги мактаб ўқувчиларига, ота-оналарга ва кенг китобхонлар оммасига мўлжалланган.

Н 79

Норқобилов Н.

Пахмоқ: (Қисса ва ҳикоялар).—Т.:
Ўқитувчи, 1997.—80 б.

Ўз 2

4801000000—78
Н 353(04)—97 Ахб. хати—96

© «Ўқитувчи» нашриёти, 1997.

ISBN 5—645—03065—6

ПАХМОҚ

(Қисса)

Унинг ҳаётида беҳаловат кунлар бошланганди. Энди илгаригидек эмин-эркин юролмас, назарида ҳар бир харсанг, бута ёки арча ортидан ғаними пойлаб тургандек ўзини бежо ҳис этарди. Бундай пайтда кўзидан кўра кўпроқ димоғига ишонарди. Уша даҳшатли ҳидни илғаши баробар бутун вужудида титроқ қўзғалиб, тезроқ қочмоқ пайида бўларди. Уша даҳшатли ҳид — инсон ҳиди эди. Кўпинча бу ҳид милтиқ иси билан қоришиқ бўларди. Қоришиқ ҳид — ажал эди. Ажал ҳидини пайқаган кезлари қора, намчил тумшугини юқорига кўтариб, барча айиқларга хос хиёл сусткаш хатти-ҳаракатлар ила ҳавони бот-бот искар, кейин эса лапантлаганча орқа-олдига қарамай қочиб қоларди. Орқа-олдига қарамай деганимиз сал ёлғон бўлар, нега деганда, Пахмоқ қочиб бораётиб, йўлда дуч келган нарса — харсанг, бута, арча, қисқаси, бекиниш мумкин бўлган нимаики учраса, бир зумга тўхтаб, ғаними томонга секингина мўралар ва шу созда уни бир неча бор кўришга муяссар бўлганди.

Эгрідара ҳудудида ўзи ёлғиздек, ғаними ҳам ёлғиз эди. Тошлоқсойлик Панжи саёқ унинг изидан тушганди. Шу дамгача уларнинг бир-бирлари билан ишлари йўқ эди. Пахмоқ ўз ерида тинчгина умр гузаронлик қилганидек, Панжи саёқ ҳам тоғбегининг кўзини шамғалат қилиб, тулки ва парранда-ю даррандаларни отиш билан қаноатланиб юрарди. Айиқ овлаш етти ухлаб тушига кирмаганди. Умрида йирик йиртқичлардан — уч-тўрт бўринигина отишга муваффақ бўлган бу одамнинг феъли ёзда шаҳарлик меҳмонларнинг навбатдаги ташрифидан кейин айниди.

Қишлоқ пастидаги сой бўйида сўлим гўшалар ниҳоятда сероб эди. Айни саратонда бу ердан дам олувчиларнинг кети узилмасди. Бундай пайтда Панжи саёққа ўхшаш такасалтангларнинг куни туғарди. Тимирскиланиб сой бўйига тушса бўлди, истаган давра уни ўзига қўшиб оларди. Панжи саёқ меҳнатга териси юпқа бўлгани билан улфатчиликини жуда қойиллатарди, хизмат-

дан сира қочмасди. Учоқ кавлаш дейсизми, тандир осии дейсизми, юқоридан ўтин териб тушиш дейсизми, хуллас, бу хил юмушларни жуда кифтини келиштирарди. Боз устига уста гурунғчи эди. Оғзига озгина «тегиши» билан ов ҳақида шундай бир гурунғларни бошлардики, ўтирганларнинг оғзи ланг очилиб қоларди. Даврадагиларнинг кўз унгида бу бирдан ўзгача тус оларди. Шунчаки бир фақир эмас, балки уста овчи, ҳар йили неча-неча бўриларнинг шўрини қуритадиган моҳир мерган, неча-неча кучкилардан омон қолган омадли инсон сифатида таассурот уйғотарди. Барча овчилардек бирга ўрни қўшиб гапиргани сайин туйқусдан шу қадар завқи тошиб кетардики, оқибатда гапирган гапига ўзи ҳам чиппачин ишониб қоларди. Дам олувчилар ҳам фавқуллодда сахийлашиб, ундан ичкиликни аямас, кетишаётиб эса баъзилари манзилларини ҳам ташлаб кетишарди, боринг, бормасангиз хафа бўламиз, дейишарди.

Панжи саёқ уларникига бормаганидек, уйига ҳам таклиф этмасди. Қандай қилиб таклиф этсин. Пешонасига битгани уй бўлиб уй эмас, оғил бўлиб оғил — бир айвонли, етти боларли шунчаки бир кулба. Ёз бўйи ҳовлисини супурги ўт босиб ётади. Кузга томон супурги ўтларни ўриб, улардан супурги ясайди. Ҳафсала қилса, бозорга чиқариб сотади, йўғасам, ҳовлининг бир четида қиш ичи чириб адо бўлади. Рўзғор ишига камҳафсала ва овдан бери келмагани учун хотини ташлаб кетган. Сўққабошликка тамомила кўниккан бўлса-да, гоҳо тўсатдан уйлангиси келиб қолади. Аммо бунинг учун аввало уйини тузатиб олиши лозим, иккинчидан, қуёш кўрмай моғорлаб кетган кўрпа-тўшагини янгिलाши керак. Учинчидан, хотин туширгандан кейин ис-пис чиқариш деган гаплар бор, бунинг ҳаммасига эса пул керак. Қиш ичи отган тулкилари терисига битта қисир сигир келмайди. Ака-укалари, одам бўлмайди бу, дея қўл силтаб қўйганларига анча бўлган. Унинг эса одам бўлгиси келади-ю, лекин...

Панжи саёқ эркин яшашга ўрганган. Ёлкасида милтиқ, тоғма-тоғ изғишни хуш кўради. Унинг бу хил турмуш тарзини одамлар ҳазм қилолмагандек ўз навбатида, у ҳам одамларнинг яшаш русумини ҳеч танига сингдиролмайди, ўзича одамларни кўркаламушга қиёслайди: «Иш, рўзғор, хотин ва бола-чақа... туфи-ий, шуюм тирикчилик бўлди-ю!» Қишин-ёзин устидан пахталик тушмайди. Негаки, кечалари дуч келган ерда ётиб қола-

веради-да. Дала-дашт, тоғу тош, ўнқир-чўнқир унинг учун ҳар қандай уйдан афзал. У, асосан, тулки овлашни яхши кўради, паррандаларни эса овқати учун отади. Ёздан бўлак пайт кулбасининг ёнидан ўтиб қолган одамнинг димоғини каклик шўрва ҳиди қитиқлайди. Агар кўнглингиз каклик шўрва тусаса, марҳамат, яримта винони қўйинга тиқиб, эшик қоқиб бораверинг. Панжи саёқ сиздан овқатини аямайди.

Боя айтганимиздек, ёзда унинг куни сой бўйида ўтади. Дам олувчилар ўртасида ҳафталаб туриб кетувчилар бор. Панжи саёқ гурунги ва хизмати эвазига ҳафталаб маза қилади. Бир сафар уни норғул-норғул эркаклардан ташкил топган давра аҳли ўзига тортди. Даврабоши туман марказидаги аллақандай бир каттакон идоранинг бошлиғи экан. Гап орасида кимдир бу ҳақда қистириб ўтди. Аммо Панжи саёқ учун бу нарсанинг зиғирча аҳамияти йўқ эмасми, бошлиқнинг виқорли чимирилиб ўтиришларига мутлақо аҳамият бермади. Одатдагидек, хизматини сидқидилдан адо этиб юраверди. Қўли ширинлигини билган бошлиқ бора-бора уни ўзига яқин олди, ов ҳақидаги гурунглари жон қўлоғи билан тинглади. Тинглаб туриб, бир куни шундай деб қолди:

— Мулла Панжи, бу-у айиғу қоплонларгаям тишлари ўтадими ё фақат бўрининг кетидан пойлайдиларми?

Панжи саёқ ҳузур қилиб суяк кемираётган эди, жавобга ошиқмади. Суяк кемира-кемира, аввалбошда бошлиқнинг семиз, оппоқ яланғоч сонларига, сўнг иштони устига тўкилиб турган йўғон қорнига назар солди, тоғ йўлига ўлақолса чидамаса керак бу, деб ўйлади негадир ўзининг чайирлигидан суюниб. Сўнгра унинг ўзига бир қадар ихлос билан тикилиб турганлигини кўриб, мой оқи бармоқларини ялай-ялай, ўта жиддий оҳангда гап қотди.

— Тишимиз ўтади, ака. Тоғда бизди тиш ўтмайдиган нарсанинг ўзи йўқ. Кўнгиллари нимани тусайди, айтаверсинлар, отиб бераверамиз. Тоғбегини ўйламанг, битимниям тўтолмайди у.

Табий, бошлиқ тоғбегини ўйламаган. Шундоқ қаршисида савлат тўкиб турган тоғу тошларнинг қўриқлаганиши унга бир қадар эриш туюлади. Мийиғида илжайиб, кўшиб оқаётган сойга тикилади. Атрофнинг ниҳоятда ўзаллигини ўйлайди. Яна озгина «отиб», сувга тушишни аёл қилади. Аммо қаршисидаги кимса жавоб кутиб

кўзларини лўқ қилиб турибди. Шунда у яна мақсадга ўтади.

— Бизга битта қоплонми, айиқми отиб берсалар, — дейди. — Полга ташлаб қўйсак дегандим. Ҳов бирда бир оғайнимникига ўтгандим. Айиқ териси шундоққина дивани тагида ётибди. Айтишига қараганда, айиқ жуни товонни қитиқлаб, нервга ором бераркан.

— Қоплон деганимиз пишак¹дан каттароқ бир жонивор-да, — дейди Панжи саёқ сергўштроқ қовурғани қўлига олиб. — Пишакди акаси десаям бўлади уни. Сиз, яхшиси, айувдан қоманг, ўзиям бир гектар ерни олади. Янгам билан устида ўйин тушсангиз ҳам бўлади.

Унинг гапи бошлиққа хуш ёқиб, улкан қорнини силкитганча мириқиб кулади. Унга бошқалар қўшилади. Соё бўйи қаҳқаҳага тўлади.

— Оббо сизи-ий, — дейди бошлиқ мижжаларига қалқиган ёшни артиб. — Гапни зап оларкансиз-ку, а. Унда бизга битта айиқ отиб берасиз. Лекин ҳақиниям айиқдай қилиб тўлаймиз. Нима ишонмайсизми? — У ёнидаги йигитга им қоқади, йигит чодир яқинидаги машинадан семизгина ҳамён кўтариб келади. У ҳамённи қўлига олиб, ундан бир даста пул чиқаради-да, санамай унинг олдига ташлайди: — Бу аванс, — дейди сўнг. — Қолганини иш пишгач оласиз. Вақтини айтинг, шофёрим кеп обкетади.

Бир даста пулни кўрган Панжи саёқнинг кўзлари чақнаб кетади. Хаёлининг бир четида ҳамиша яшаб келган ва гоҳо-гоҳо секин қўзғалиб қўядиган ожиз бир илинж илкис жонланиб, кўз ўнгидан кулбасининг таъмирдан кейинги ҳолати ўтади. Тасавури янада рангланаб, кулбасида рўзгор иши билан куйманиб юрган бир аёлни кўради. Ана у эрининг музлаб қолган этигини ибобилан тортмоқда. Қани энди чоғи келса. Бунга сари Панжи саёқ ҳузур қилади. Қабатида қўш-қўш каклик ва бошқа даррандалар. Милтиги деворга суялган. Тўнғиб қолган сирти уйнинг ҳароратидан терчиган. Хотини этигини ечиб бўлиб, милтиққа қўл чўзади. Панжи саёқ норозиланиб бош чайқайди, яроққа тегма, хотин кишининг ишиямас бу, яхшиси, мановулардан битта шўрво яса, дейди. Аёли итоаткорона бош ирғиб, тагига янги қавилган кўрпача ташлайди. У оёқларини печкага тоблаб, ёнбошлайди. О-о, қандай маза!

¹ Пишак — мушук.

Унинг хаёлга ботиб қолганини бошлиқ ўзича тушунди шекилли, жиёл ошиброқ изоҳ беради.

— Пулдан ғам еманг. Қанча десангиз тўлаймиз. Қачон юборай шофёримни?

Панжи саёқнинг хаёли қочиб унга қарайди. Бунда пул кўп, деб ўйлайди унинг қўлидаги ҳамёнга ҳарислик билан тикилиб, бунга пул писанд эмас, йўғасам, битта сассиқ айувга шунча пул тўлайдими, лекин айув отиш ҳам осон иш эмас, қийин.

Бошлиқ сал жонсаракланиб, яна сўрайди.

— Қачон юборай одамимни?

— Кузда, — дейди Панжи саёқ.

Бошлиқ узоғи билан «ҳафта-ўн кун» деган жавобни кутганди. Бу гапни эшитиб ҳафсаласи пир бўлади. Уртадаги пулга ичи ачиб қарайди, мастлик қурсин, дея ўзини янади. Аммо қайтиб олишга юзи чидамайди. Атрофдагилар нима дейди, деган андишага боради.

— Ҳозир отиб беролмайсизми? — дейди кейин. — Сизга чўт эмас-ку бу.

— Ҳозир туллаган пайти, — дейди Панжи саёқ олдидаги пулни баҳузур чўнтагига жойлаб. — Кузда жуни зўр бўлади. Лекин бахтингиз бор экан. Эгридарада битта зўри бор. Жуни бир қарич. Пахмоқ деб от қўйганмиз. Шопирни кузди ўрталарида юбораверинг.

— Битта-яримтаси отиб қўймасмикан ишқилиб?

— Отмайди, — дейди Панжи саёқ ишонч билан. — Қўриқхонада отиш ман қилинган. Бизнинг йўригимиз эса бўлак. Эгаси минг пойласин, ўғри бир дегандай... амаллаймиз-да энди, ака.

— Эркакча гап-а? — Бошлиқ унга қўлини узатди.

— Худога шукур, эркак бўп туғилганмиз, — Панжи саёқ олдинга эгилиб, унинг хамирдай юмшоқ кафтини тутаркан, алоҳида таъкидлайди. — Сўз бердикми бажарамиз. Бажармасак ўзимизни эркак санамаймиз биз!

Бу гап ёз чилласининг ўрталарида бўлиб ўтганди. Пахмоқ бу вақтда ёз неъматларидан тўла-тўкис баҳраманл бўлиб юрарди. Ора-сира сойга эниб балиқ овларди. Балиқ овлашнинг обдон ҳадисини олганди. Асосан бўримдаги қиёқзорда кўп ўралашарди. Қиёқзор сойдан айри тушган бўлиб, у ерга сув тошлар орасидан сизиб ўтарди. Чикиш жойи торгина ўзан эди. Пахмоқ овни худди ўша ердан бошларди. Аввал чўнқайиб ўтириб, илиқ сувла бемалол сувиб юрган балиқларга панжа урарди. Турган гап, балиқлар патир-путир қочмоққа

